

1600 DE ANI DE LA CREAREA ALFABETULUI ARMEAN

23 iulie 2005 este o dată care cred că va intra în calendarul acțiunilor dedicate, în acest an, alfabetului armean. Este data când alfabetul armean a fost sărbătorit, cinstit, slăvit, venerat alături de părintele său Mesrob Maștoț, aici, la malul Mării Negre, în Constanța.

Comitetul de Conducere a Uniunii Armenilor din Constanța alături de conaționali săi au răspuns la inițiativa de a-l sărbători pentru că el, alfabetul armean, le-a oferit tuturor armenilor posibilitatea să aibă o identitate a lor personală, pentru a nu fi confundați cu alte popoare, pentru că el este unic în lume.

Dar să începem cu începutul acestei manifestări. Aș considera că începutul coincide cu momentul când au început pregătirile, cam cu o lună înainte de 23 iulie 2005. Într-o ședință de comitet a fost desemnată echipa care să coordoneze acest minunat și important eveniment. A fost apoi stabilit planul de pregătire cum era și normal. A fost conceput textul invitației pentru oaspeții din afara comunității și apoi o scrisoare către conaționali noștri pentru a fi siguri că nimeni nu va lipsi la această mare sărbătoare.

Programul a fost stabilit a cuprinde: o expoziție de cărți publicate la Editura Ararat a Uniunii Armenilor din București și un simpozion care a avut două părți, o parte de comunicări foarte interesante și un moment artistic minunat. Simpozionul a avut loc la Biblioteca Județeană a municipiului Constanța, a carei conducere ne-a oferit un sprijin deosebit pentru care le mulțumim mult pe această cale. Eve-

(continuare în pagina 2)

Fundația Lincy oferă din nou ajutor

Un comunicat de presă al Fundației Lincy (fondată de milionarul american/armean Kirk Kirkorian) a transmis că pe data de 7 iulie s-a luat decizia alocării a 60 de milioane de dolari pentru trei noi proiecte de infrastructură selectate de Guvernul Armeniei.

Lucrul va începe odată ce au fost obținute aprobările necesare, iar înțelegerea dintre Guvern și Fundație a fost semnată. Guvernul va pune în aplicare proiectele cu asistența fundației Lincy. Cei 60 de milioane de dolari oferiți vor fi utilizați pentru renovarea atât de necesară a școlilor, a străzilor din Erevan, precum și a mai multor drumuri din țară.

Proiectul de renovare a școlilor ar îmbunătăți în mod evident mediul educațional pentru mii de elevi care studiază de mulți ani în clădiri aflate într-un stadiu avansat de degradare.

Renovarea și îmbunătățirea a numeroase străzi din oraș și drumuri ar facilita transportul persoanelor și mărfurilor în întreaga țară. Aceste noi proiecte succed lucrărilor deja realizate, în valoare de 150 de milioane de dolari care au inclus construirea și repararea a 430 km de autostradă, 5 poduri, 2 tunele, 17 străzi importante, precum și Piața Republicii din Erevan, 3.674 de apartamente în zona afectată de cutremurul din 1988 și 34 de instituții culturale din țară. În plus, Fundația Lincy a furnizat împrumuturi în valoare de 20 de milioane de dolari pentru dezvoltarea afacerilor mici și mijlocii din Armenia.

Victoria lui Nalbandian

Argentina a învins Australia cu 4-1, ajungând în semifinalele Cupei Davis. Argentina a ajuns în finala competiției în 1981, pierzând atunci în fața Statelor Unite.

Victoria s-a datorat lui David Nalbandian, care a pus astfel capăt unei perioade de înfrângeri în fața lui Lleyton Hewitt, desemnat tenismenul numărul doi din lume. Nalbandian a câștigat al patrulea meci al partidei cu scorul 6-2 6-4 6-4.

Argentina va juca în semifinală cu Slovacia, care a învins Olanda cu scorul de 4-1.

SCHIMBUL DOI ÎN IRAK

Pe 13 iulie, al doilea contingent de militari armeni a plecat de la Erevan în Irak. Inițial deplasarea trebuia să aibă loc pe 10 iulie, dar avionul american care trebuia să-i ducă pe soldații armeni în Irak nu a putut veni la Erevan din motive tehnice. Subiectul principal din timpul ceremoniei de plecare au fost atentatele comise cu câteva zile înainte la Londra și creșterea tensiunii la Baghdad și aiurea. A fost deseori amintit mesajul terorștilor care soma Italia și Danemarca, dar și celelalte „țări cruciate”, să-și retragă trupele din Irak și Afganistan.

În cadrul ceremoniei de plecare a detașamentului, ministrul apărării, Serj Sarksian, a precizat că Armenia nu este o „țară cruciată”. „Eu consider corectă și oportună participarea Armeniei la coaliția antiteroristă”, a spus ministrul.

(continuare în pagina 3)

LA DOUĂ SĂPTĂMÎNI

de Mihai STEPAN CAZAZIAN

VACANȚE

Iar a sosit vremea vacanțelor. Unde mergem? La Londra sau cam explodată bombe. Dar și în luxuosa stațiune din Egipt. Nici la Istanbul nu mai poți să bei o cafea liniștit. Să mergem în nordul Moldovei, la Zamca. Atenție la inundații! Unde mai putem merge? La Veneția s-au deschis cursurile de vară pentru limba armeană...iar în Armenia taberele/șantier de muncă pentru tineret. Organizația Terre et Culture cheamă tinerii să ajute la refacerea unor monumente și case. În Armenia am mai fost prefer... Veneția. Poate mergem la toamnă la Erevan. Simpozioane, târguri, expoziții. Dar Karabagh-ul? Tocmai am văzut un documentar despre zone periculoase de pe glob. Karabagh-ul e în top! Greu de ales ca armean. Poate mă reped o zi la mare. Am auzit că e grozav la noul sediu al UAR. Atmosferă armenescă nu glumă. Mai am o variantă. Rămân în București și, bună ideea unui conațional, mă duc să revăd Muzeul Zambaccian. Dacă e cald mă întâlnesc cu prietenii și mergem să bem o bere la Hanul lui Manuc! Măcar atât. Să nu zic că a trecut vacanța și nu m-am gândit că sînt armean.

Nisa - Casa tuturor armenilor

Astfel este considerat Complexul Școlii Toros Barsamian din Nisa, minunata stațiune de pe Coasta de Azur.

Ajunsă la Nisa la începutul acestei veri, nu puteam omite din agenda vizitelor mele un popas la Complexul Școlii Toros Barsamian, situat aproape de capătul Bulevardului Madeleine, într-o liniștită zonă rezidențială. Am ajuns acolo puțin după ora 12 și am avut surpriza de a găsi poarta încuiată, în spatele grilajului aflându-se o clădire construită în stilul arhitecturii armenice moderne. Am insistat la soneria de la

poartă la care mi-a răspuns cineva de sus, de la o fereastră, care îmi spunea că este ora de pauză. Explicându-i că-mi este greu să revin la o altă oră, mi-am declinat calitatea și imediat a apărut directoarea așezământului - foarte agreabila doamnă Hilda Badem.

Aceasta m-a primit cu deosebită ospitalitate, plimbându-mă peste tot și dîndu-mi ample explicații. Dar, mai întîi, aș dori s-o prezint pe gazda mea.

Doamna Hilda Badem, născută Kouyoumdjian, la Istanbul, în 1952, și-a făcut studiile la Școala Bezdjian și la Liceul Esayan de pe malurile Bosforului. Absolventă ulterior a Școlii de pedagogie, a început să predea, în 1971, la Școala Varvanyan din localitate, după trei ani devenind directoarea acestei instituții armenice de învățămînt. Sosită în 1977 pe pămîntul francez, din 1988 s-a integrat Școlii Barsamian din Nisa, predînd la grădiniță. Începînd din toamna anului 1997, a devenit responsabilă cu întreaga parte pedagogică a limbii armenice, iar din anul 2000 - directoarea școlii. Iată ce am aflat de la d-na Hilda Badem.

(continuare în pagina 3)

Citiți în acest număr
Suplimentul cultural
despre Generația '27

RĂSPUNDEREA PRODUCĂTORULUI PENTRU PAGUBELE DATORATE DE PRODUSELE DEFECTUOASE (I)

Privind răspunderea producătorilor pentru pagubele datorate de produsele defectuoase, se înțelege: a) producătorul oricărei materii prime, fabricantul unui produs finit, sau fabricantul doar a unei părți componente dintr-un produs; b) orice persoană care se prezintă ca fiind producător; c) orice persoană care importă produse în vederea realizării ulterioare a unei operațiuni de vânzare, închiriere, leasing sau orice altă formă de distribuție specifică derulării afacerii; d) distribuitorul produsului, în cazul în care producătorul nu poate fi identificat; e) distribuitorul produsului importat, în cazul în care nu se cunoaște importatorul, chiar dacă producătorul este menționat.

Prin noțiunea de „pagubă” înțelegem prejudiciul cauzat prin moartea sau vătămarea integrității corporale sau a sănătății unei persoane; deteriorarea sau distrugerea oricărui bun, altul decât produsul defectuos, cu condiția ca bunul respectiv să fie în mod normal destinat folosinței sau consumului privat și să fi fost folosit de persoana prejudiciată pentru uzul sau consumul personal, iar valoarea lui să nu fie mai mică de două milioane de lei.

Produs poate fi orice bun mobil, chiar și încorporat într-un alt bun mobil sau imobil, energia electrică și termică, inclusiv produsele agricole primare, precum și apa și gazele livrate pentru consumul casnic sau industrial. *Produsul este considerat defectuos*, dacă nu oferă

siguranța la care persoana este îndreptățită să se aștepte, ținând seama de toate circumstanțele, inclusiv de: modul de prezentare a produsului; de toate utilizările lui previzibile; de data punerii în circulație. *Produsul nu este considerat defectuos* dacă este afectat de uzură morală - punerea în circulație ulterior a unui alt produs perfectat.

Invadarea pieței cu produse defectuoase calitativ și creșterea alarmantă a cazurilor de îmbolnăviri, precum și producerea altor prejudicii, au determinat reglementarea distinctă a raporturilor juridice dintre producători și persoanele vătămate ori prejudiciate.

Producătorul, răspunde atât pentru prejudiciul actual, cât și pentru cel viitor cauzat de defectul produsului său. El este ținut să răspundă și în situația în care paguba este rezultatul cumulat al defectului produsului cu o acțiune sau o omisiune a unei terțe persoane.

Legea prevede răspunderea solidară a tuturor persoanelor responsabile.

Victima nu trebuie să dovedească culpa producătorului. Fundamentul răspunderii producătorului este prezumția de răspundere.

Pentru angajarea răspunderii civile a producătorului, persoana prejudiciată trebuie să facă numai dovada pagubei suferite, a defectului produsului și a relației de cauzalitate între defect și pagubă.

Avocat Cristina Ivanovici
oferă gratuit membrilor UAR
consultanță juridică la biroul său
din Strada Traian nr 3, Bl. E6, Sc. 1, Ap. 20
între orele 10⁰⁰ - 14⁰⁰ sau la sediul UAR.
Tel.: (021)327.21.77; 0726.169.306

ARARAT Bilunar al
Uniunii Armenilor din România
www.araratonline.com

Redactor șef : Mihai STEPAN-CAZAZIAN
Redactori : Eduard ANTONIAN, Vartan MARTAIAN,
Fabian ANTON
Fotoreporter : Mihai GHEORGHIU
Colaboratori : Arachel MUSAIAN (Constanța)
Correspondenți din străinătate :

Edvard JEAMGOCIAN (New York), Haig CHIBARIAN (Los Angeles), Anton Lanis SAHAZIZIAN (Toronto), Giuseppe MUNARINI (Padova)

Difuzare : Drtad BARTUMIAN
Tehnoredactare : Mihai HĂTULESCU
Pagină web : Constantin DEOCLEȚIAN (Kean Media srl)
e-mail : ziar_ararat@yahoo.com

ADRESA REDACȚIEI: Str. Armenească 13, București - 2
Tel. / Fax: 314.67.83

Tiparul executat la ARARAT s.r.l. ; I.S.S.N. 1220-9678

Potrivit art. 206 Cod penal, responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului. În cazul unor agenții de presă și personalități citate, responsabilitatea juridică le revine acestora.

Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori.

1600 DE ANI DE LA CREAREA ALFABETULUI ARMEAN

(continuare din pagina 1)

nimentul a fost mediatizat printr-un comunicat de presă care a făcut posibilă și prezența reprezentanților presei, radioului și a televiziunii locale în ziua simpozionului.

Evenimentul a început la ora 10. Nu știam dacă totul va decurge normal, dacă vor veni invitații speciali, dacă vor putea veni toți conaționali noștri, dacă Aula Bibliotecii Județene Constanța care are o capacitate de 160 de locuri va fi plină. Apoi au fost emoțiile propriu-zise, inevitabile într-o astfel de manifestare importantă.

Ne-au onorat cu prezența Înalt Preasfinția Sa, Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, și invitații de la București, dl deputat Varujan Pambuccian, vicepreședintele Uniunii Armenilor din România, dl. Bergi Margarian secretar general al UAR, dl Varazdat Pahlavuni, secretar III al Ambasadei Armeniei la București.

Dintre invitații speciali ai simpozionului au fost prezenți dna. prof. univ. dr. Constanța Călinescu, care, de altfel, a prezentat și o comunicare foarte interesantă, dl. Dima Zainea, Inspector General Școlar al Inspectoratului Școlar Județean Constanța, dl. prof. univ. dr. Aurel Papari, rectorul Universității Andrei Șaguna, dl. conf. univ. dr. Nicolae Drăgoi, tot din cadrul universității, dl. Virgil Coman, Director Arhivele Statului - Filiala Constanța, Marian Moise, director Impozite Taxe - Administrația Finanțelor Publice, dl. Mihnea și Bogdan Hagiu - comunitatea elenă, filiala Constanța, dna Maria Moraru și Răzvan Moraru - comunitatea bulgară, dl. Ion Drăgan - comunitatea evreilor tot din Constanța.

După un salut în limba armeană, un cuvânt de bun venit adresat invitaților de către moderatorul primei părți, dl. Gabriel Gargalian, simpozionul a fost deschis prin mesajul Ambasadorului Armeniei la București, Excelența Sa, dl. Yeghishe Sarkisyan, prezentat de dl. Varazdat Pahlavuni, secretar III al ambasadei și tradus de Luiza Terzian. În cuvântul său, dl. Ambasador și-a exprimat mulțumirea față de această sărbătorire pentru care ne-a felicitat călduros și a menționat că, de fapt, se sărbătorește 1600 de ani de la crearea Alfabetului Armean dar și de folosire neîntreruptă a acestuia și ne-a oferit, în semn de mulțumire, o miniatură din obsidian pe care se află gravate literele alfabetului. A urmat discursul Înalt Preasfinției Sale Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, care ne-a mărturisit că este un vechi prieten al armenilor, îi admiră foarte mult pentru calitățile lor, și ne-a felicitat că ne păstrăm tradițiile.

Au fost prezentate apoi comunicările în următoarea ordine: „Laudă Literei” - Arșaluis Gurău care s-a referit la începuturile scrierii în general, bineînțeles cu referire la alfabetul armean; „Crearea Alfabetului Armean și începuturile culturii armenice” - Azaduhi Benlian care s-a referit la istoria alfabetului. Evenimentul a continuat cu prezentarea dnei prof. univ. dr. Constanța Călinescu - „Fișe biobibliografice - Personalități de etnie armeană”. Am considerat că atât această lucrare cât și cea care a urmat, au fost

bine alese, întrucât o personalitate armeană nu se putea exprima decât cu ajutorul limbii armenice. Mai mult, dna. Călinescu este autoarea unor monografii dedicate armenilor și coordonează echipa de redacție a Dicționarului „Personalități din Dobrogea”, în care sînt menționate și valorile comunității noastre. În referat, dna Călinescu s-a referit în mod special la: Krikor Pambuccian, Aram Frankian, Cik Damadian și Ervant Seropian, pe care domnia sa i-a cunoscut.

Ultima comunicare a aparținut dlui. Simion Tavitian, iar lectura ei a fost asigurată de subsemnata, coordonator principal al întregului eveniment. Au fost evocați succint, aproximativ toți reprezentanții et-

nici noastre, din România, începînd cu cei din timpul domniei lui Ștefan cel Mare și pînă în zilele noastre.

Dar prezentarea comunicărilor nu a putut continua fără cuvîntul lui Der Hayr Mandalian care a felicitat pe organizatorii simpozionului și a accentuat importanța creării alfabetului armean acum 1600 de ani.

Prima parte s-a încheiat cu un microrecital al inegalabilului Harry Tavitian, aplaudat de o sală întregă.

Dupa o scurtă pauză de cafea, a continuat microrecitalul lui Harry Tavitian. A urmat un moment poetic în care s-a recitat, cu multă sensibilitate, din creația poetului Vahan Derian. În ordinea prezentării am ascultat: „Es em, du es...”, „Morală”, recitate de Cristina Saragian, „Im gherezmanin duk ci motenak”, „Așnan Mășuşum” recitate de Luiza Terzian care a prezentat și partea a doua a programului. Momentul poetic s-a încheiat cu dna Tamara Tumanian care a recitat poeziile „Artiok ur es?” și „Sahun Kailerov”.

În continuare a vorbit deputatul Varujan Pambuccian despre armeni, despre istoria lor, a părintelui alfabetului, Mesrob Maștoț. Apoi el l-a invitat din nou pe Harry să ne încete cu talentul său la pian și cu melodiile interpretate cum numai el știe.

Programul s-a încheiat prin lectura „Parabolei Alfabetului Armean” a lui Gabriel Liiceanu, bun cunosător al culturii și civilizației armenilor.

Dacă am evalua acest simpozion am putea spune, ținînd cont de aprecierile publicului, că a fost reușit, o manifestare fără precedent după părerea unora pentru că este pentru prima oară cînd el, ALFABETUL ARMEAN ȘI PĂRINTELE SĂU MESROB MAȘTOT, sînt sărbătoriti în Constanța astfel, cu atîta invitați speciali și asemenea audiență.

Carmen DROPOL,
Constanța

Din partea

Ambasadei Republicii Armenia în România

Ambasada Republicii Armenia în România aduce la cunoștință faptul că în perioada de 29 septembrie - 3 octombrie 2005, sub patronajul Guvernului Republicii Armenia și pentru marcarea aniversării a 55 de ani de la crearea fabricii de bijuterii „Yerevan Jewellery Plant”, în Erevan va avea loc cea de a VIII-a Expoziție - Tîrgul Internațional „Goldsmith-2005”.

Ambasada Republicii Armenia în România are plăcerea de a aduce la cunoștință faptul că în perioada de 14-17 septembrie 2005 în Erevan va avea loc cel de-al V-lea Forum Universal Regional de Comerț și Industrie ARMENIA EXPO 2005.

Cei interesați se pot adresa secretariatului U.A.R. Tel: 313.84.59

Comunicat

Duminică 17 iulie 2005, după oficierea Sfintei Liturghii în Catedrala armeană Sfinții Arhangheli din București, Înalt Preasfinția Sa Arhiepiscop Dirayr Mardichian a oficiat o slujbă de parastas pentru mîntuirea sufletelor celor ce s-au săvîrșit în cumplitele inundații din aceste zile.

În predică Înalt Preasfinția Sa a îndemnat pe credincioșii Bise-

ricii Arzene din România de a veni în ajutorul miilor de familii năpăstuite. Astfel o parte din credincioși au donat deja sume de bani și bunuri materiale.

Pentru toți credincioșii noștri din țară trimitem contul Parohiei Arzene din București cu rugămintea și îndemnul arhieresc de a întinde mîna fraților noștri aflați în mare nevoie.

Menționăm că pînă în prezent s-au strîns 1265 lei noi iar sumele

venite în acest cont vor fi virate în permanență spre conturile dirijate de autoritățile în drept.

Parohia Bisericii Arzene din București, BRD Sucursala Academiei București:

RO50BRDE410SV19597664100

Arhiepiscopia Bisericii Arzene din România

Vicar Eparhial
Pr. Ezras Bogdan

SCHIMBUL...

(continuare din pagina 1)

„În ceea ce privește securitatea, organele de ordine și sistemul de securitate națională al Armeniei sînt obligate să aibă mereu în atenție această chestiune, indiferent de actele teroriste comise în alte țări“.

Detașamentul plecat recent îl înlocuiește pe primul, aflat în Irak din 18 ianuarie sub comandă poloneză (45 de militari, din care 10 geniști, 31 de șoferi, 3 medici și un ofițer de legătură). Comandamentul polonez a calificat prestația soldaților armeni ca fiind „excepțională“. Detașamentul armean nu a înregistrat pierderi umane.

„Trimițându-și militarii în Irak, Armenia nu își urmărește scopuri militare, ci umanitare“, a spus în cuvîntul de rămas bun șeful statului major al forțelor armate armene, general-colonelul Mikael Harutiunian. „De cîțiva ani încoace Armenia participă activ la procesele de integrare internațională și nu poate să rămînă în afara eforturilor de instaurare a păcii și stabilității depuse de comunitatea internațională“.

Al doilea detașament armean din Irak cuprinde 46 de militari, din primul contingent rămînînd la Baghdad numai ofițerul de legătură. Următorul schimb va avea

loc peste șase luni. Contingentul armean a plecat mai întîi în Kuwait pentru pregătire, după care s-a instalat în Irak la Al-Hinnu, unde își află cartierul general divizia poloneză. După cum a spus șeful statului major, curînd va începe pregătirea celui de al treilea contingent care va fi trimis peste șase luni în Irak și este posibil ca în componența acestuia să fie incluși militari din primele două schimburi, precum și dintre cei care au mai participat la misiuni de menținere a păcii în Kosovo. „Participînd la operațiunile de menținere a păcii din ultimii ani, Armenia nu mai duce lipsă de cadre pregătite pentru asemenea misiuni. Armenia are deja militari pregătiți pentru îndeplinirea oricărei misiuni de menținere a păcii“, a declarat generalul Harutiunian.

Detașamentul armean de menținere a păcii a fost constituit în anul 2003, iar în luna septembrie a aceluiași an a fost semnat memorandumul privind participarea pușcașilor armeni la misiunile de menținere a păcii în Kosovo, în cadrul batalionului grec. În decembrie 2003 parlamentul armean a ratificat documentul, iar în februarie 2004 primul detașament armeanesc pleacă în Kosovo. Anul acesta, pe 15 aprilie, a avut loc a treia rotație a detașamentului armeanesc

din Kosovo, acum acolo aflîndu-se 34 de militari armeni.

Vice-ministrul apărării armean, general-locotenentul Artur Aghabekian, a declarat că încă nu a fost luată nici o hotărîre cu privire la o eventuală prelungire a participării armenesti la misiunile de menținere a păcii (hotărîrea parlamentului de la Erevan privind trimiterea soldaților în Irak se referă la o perioadă de numai un an). Se așteaptă ca parlamentul să ia în dezbatere această chestiune abia spre sfîrșitul anului.

„Cred că, spre sfîrșitul anului, Adunarea Națională a Armeniei va hotărî prelungirea prezentei misiunii de menținere a păcii a militarilor armeni din Irak“, spune analistul militar Davit Harutiunov. „Mai întîi, o seamă de argumente, pe care le aduceau oponenții trimiterii trupelor armenesti în Irak, din fericire nu s-au adevărit. Acest fapt va ușura decizia de prelungire a termenului, în comparație cu lupta politică ce se lansase în jurul primei hotărîri de trimitere a trupelor în Irak. În al doilea rînd, participarea soldaților armeni la coaliția din Irak reflectă strategia pe termen lung a guvernanților armeni în domeniul securității și al politicii externe“.

Aris GHAZINIAN
ArmeniaNow.com

Nisa...

(continuare din pagina 1)

„În 1988, comunitatea armeană de pe Coasta de Azur a avut șansa și privilegiul de a participa la nașterea Complexului-Școală *Toros Barsamian*. Fondat datorită generozității binefăcătorilor noștri, domnul și doamna Toros și Lucy Barsamian, cît și a donatorilor noștri fideli, așezămîntul nostru este un veritabil loc de învățare a limbii, culturii și tradițiilor franceze și armene.“

Se cuvine să fac o mențiune specială cu privire la familia Barsamian. Binefăcătorul nostru – Toros Barsamian (1911-1988) părăsindu-ne cu puțin timp înainte de inaugurarea Complexului-Școală, familia sa a preluat ștafeta și ne susține atît din punct de vedere moral, cît și financiar ca în prima zi.

Șaptesprezece ani ne despart de la inaugurarea primei clase de grădiniță cu cei opt elevi; de atunci efectivele au cunoscut o creștere constantă, încît azi avem șaptezeci de copii, repartizați în trei clase comune: ciclul I (între 2 și 4 ani), ciclul II (între 5 și 7 ani) și ciclul III (între 8 și 10,11 ani), pentru fiecare ciclu existînd cîte o învățătoare.

Mîndria noastră nu se rezumă la cifrele pe care vi le-am evocat, ci la reușita școlară a elevilor noastre. Mulți dintre ei obțin rezultate excelente odată cu intrarea lor la colegiu. Școala noastră are toate caracteristicile unei a doua familii, facilitînd dezvoltarea «copiilor noștri», aici petrecîndu-și ei cei mai frumoși ani“.

După ce am ascultat toate aceste explicații, am vizitat diverse spații ale Complexului-Școală. La început, i-am găsit pe micii elevi în sala de mese, unde mi-au explicat că au ravioli și salată în meniul zilei. Mai tîrziu erau la ora de odihnă. În încăperea respectivă, cei mai mulți erau fie culcați pe salteluțe, fie dormeau, fie ascultau povești spuse de una dintre învățătoare. I-am găsit frumoși, cu ochii negri și părul cîrlionțat, curioși și prietenoși. Unii sînt din căsătorii mixte, dar din păcate, se exprimă mai ușor și spontan în limba țării, fenomen ce predomină la mai toți copiii armeni din diaspora.

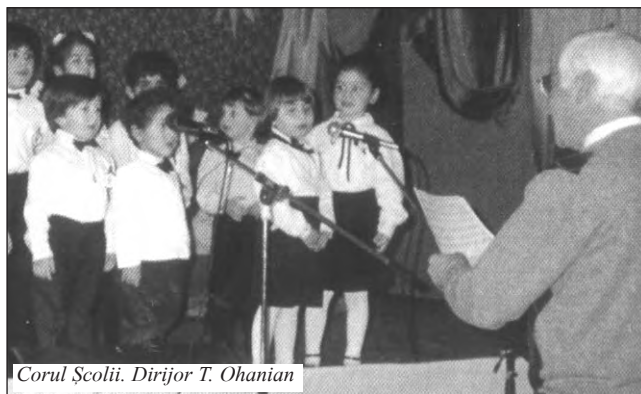
Sălile de curs sînt bine utilizate și împodobite cu fotografii din Armenia, cu desene viu colorate ale copiilor. Biblioteca este dotată cu multe cărți pentru toate vîrstele.

Am avut prilejul să-l cunosc și pe domnul Jean Grznic – inginer informatician, responsabil al spațiului informatic al școlii. El l-a amenajat odată cu începutul anului 2001, dezvoltînd un proiect Internet

și Multimedia, asistîndu-i pe învățători la cursurile lor cotidiene.

De altfel, școala primește regulat echipamente noi (jocuri de lumini, sonorizare, retroproiectare, instalații satelit etc.). Pentru cumpărarea materialelor necesare susținerii activităților armenesti, Complexul-Școală *Barsamian* primește zeci de mii de euro de la Consiliul Regional Provența-Alpi-Coasta de Azur și de la Consiliul General al Alpilor-Maritimi, departamentul în care se află Nisa.

Pe de altă parte, am aflat că fiind vorba de o școală particulară, copiii plătesc lunar o taxă de 46 euro. Dar școala are contract cu statul și urmează cu fidelitate programul Educației Naționale din Franța, copiii predîndu-li-se zilnic cîte o oră și jumătate de limbă și istoria armeană, printre ei aflîndu-se și copii francezi.

Corul Școlii. Dirijor T. Ohanian

Aveam să mai aflu că micii elevi ai Complexului-Școală *Barsamian* participă la concursuri, la serbări cu recitări și cîntece, se ocupă de lucrul manual, vizionează spectacole de balet la Opera din Nisa. Corul de copii „Do-re-mi“, cu prilejul primei sale aniversări, a susținut, în cadrul Complexului-Școală *Barsamian*, un concert excepțional, aducînd un omagiu compozitorului Robert Amirkhanian, iar corul „Sayat-Nova“ susține adeseori concerte cu piese din creațiile lui Komitas, Egmalian și ale altor compozitori armeni. Elevii școlii susțin spectacole de dansuri armenesti sau spectacole de teatru în limba armeană. Există și „Clubul foștilor elevi“, în cadrul căruia tinerii se întîlnesc în fiecare sîmbătă, regăsindu-și foștii colegi. În cadrul acestui club se face teatru, muzică și dans, vorbindu-se armeneste, în special.

Aflînd toate cele de mai sus, m-am bucurat că acești copii, folosind limba lui Molière și a lui Mersop Maștoț, păstrează identitatea lor națională, pentru a nu uita trecutul, a înfrunța prezentul și a pregăti viitorul. Aceasta este, de altfel, misiunea Complexului-Școală *Barsamian* din Nisa, simbol al unității pentru armenii de pe Coasta de Azur.

Madeleine KARACAȘIAN

Terorismul și armenii

Uciderea lui Jean Charles de Mervez, cetățean brazilian rezident la Londra, dintr-o eroare de apreciere a situației, de către serviciile speciale britanice reduce în actualitate subiectul, dramatic, al „victimelor inocente“ ale terorismului. Recentele atentate de la Londra, dar nu numai, carnagiul cotidian din Irak și cele de ultimă oră de la Sharm El-Sheik și Istanbul, ne obligă la o recitare, chiar și rapidă a istoriei ultimelor două secole. Căci evenimente tragice de azi, își au resorturile într-o lungă istorie. Să ne amintim că „mișcările de eliberare“, națională sau colonială aveau un suport și justificare istorice. NU erau considerate „mișcări teroriste“, chiar dacă produceau și victime din rîndul civililor. Să dăm exemple „armenesti“. Nimeni n-a considerat atacarea Băncii Otomane de la Constantinopol un „act terorist“, ci „revoluționar“ – în contextul epocii. Astăzi ar fi taxat drept terorist. Executarea liderilor turci responsabili de crimele din 1915 în cadrul operațiunii „Nemesis“ au fost judecate ca „acte de justiție“. Ca și achitarea lui Tehlerian în procesul de la Berlin. Astăzi asemenea interpretări „justificative“ nu mai sînt admise nici de reglementările juridice internaționale, nici de opinia publică. Modificare admisă și asumată chiar și de armeni. ASALA și-a autosuspendat activitățile militare și a optat pentru un demers politic. Este, cumva, dincolo de tragismul evenimentelor, un model de asumare a responsabilității și adaptarea la regulile jocului democratic. Faptul că în atentatele comise de armeni au fost uciși și oameni nevinovați a fost decisiv în luarea deciziei de suspendare a unor astfel de operații. Era o cale care nu ducea nicăieri, atragerea atenției asupra genocidului din 1915 trebuia să urmeze o cale non-violentă. Ceea ce s-a și întîmplat. Iar faptul că un lider ASALA precum Monte Melkonian renunță la atentate și moare pe cîmpul de luptă din Karabagh devine semnificativ. Armenii au crezut că prin mijloace violente – echivalente actelor teroriste – pot resuscita o nouă abordare a dramei lor. S-a dovedit un drum închis.

Cum un drum închis au fost și mișcările anarhiste/nihiliste/bakuniniste ale revoluționarilor ruși din secolul XIX. Jertfa a sute de militanți prin acte sîngeroase de violență nu a schimbat autocrația rusă. A fost nevoie de altceva. Dovadă că violența, de orice fel și natură, ideologică, religioasă sau militară, nu poate împune prin forță nimic. Au murit și mor oameni nevinovați. Este limpede, în lumea de azi, că vor trebui găsite alte mijloace și căi de combatere a violenței. A terorismului. Terorismul nu este o violență în sine, o formă de protest sau de apărare. Are rădăcini adînci în diverse societăți și acolo va trebui acționat. Cine, cum, pe ce căi alimentează aceste manifestări ale mii de oameni și de sine? Nu este vorba doar de islam sau de creștinătate. Crimele rămîn crime de oriunde ar proveni. De aceea lumea contemporană de azi va trebui să se mobilizeze exemplar pentru a evita aceste acte de barbarie care costă atîtea vieți omenești. Și resurse uriașe care ar putea fi folosite în scopuri înalte: educație, știință, cercetare, nu în ultimul rînd, dezvoltare economică. Poate că în aceste clipe cînd Europa e asediată de atentate teroriste oamenii să-și exprime solidaritatea cu continentul din care, totuși, fac parte. Dincolo de geografie și istorie. Exemplul armenilor care renunță la forță și terorism pentru a-și susține cauza ni se pare exemplar pentru situația actuală. Sîntem legați unii de alții prin mii de fire. Europa are nevoie de armeni, așa cum Armenia nu poate supraviețui la infinit prinsă în blocada impusă de Turcia și Azerbaidjian. O situație de pace negociată și asumată de toate părțile va fi obligatorie. Dincolo de interesele – uriașe! – ale marilor companii petroliere, dincolo de situația dramatică a refugiaților armeni și azeri, dincolo de năzuințele Turciei de a deveni membră a Uniunii Europene. Dacă viitorul cancelar – cancelăreasă! – a Germaniei, actuala lideră a CDU, Angela Merkel va reuși să convingă Germania să-și asume responsabilitatea (și să recunoască) Genocidului din 1915 o pagină de istorie va fi întoarsă. Căci în acest caz Turcia nu va mai putea amîna la infinit să-și facă *mea culpa* și să găsească o cale de împăcare istorică cu Armenia, dar mai ales cu *armenii*. Sîntem convinși, așa sceptici și obosiți de speranțe neîmplinite, că forța binelui va învinge pe cea a răului. Chiar și prin non-violență.

Terorismul a lovit și Londra...

CRONICA TRECĂTORULUI

NOUL COD PENAL „EUROPEAN“ TURC URMĂREȘTE PE ARMENI ȘI DINCOLO DE MORMÎNT

După încercările infructuoase de a încrimina adulterul prin articole de cod penal speciale, guvernul turc face eforturi acum să strecoare unele articole în noul cod penal care au darul de a strangula libertatea presei și a cuvântului.

Astfel sînt încriminați toți cei care recunosc sau afirmă faptele privitoare la Genocidul Armean. Articolul 306 din acest deja celebru cod penal, prevede pedepse cu închisoarea pentru afirmații care urmăresc subminarea „intereselor naționale ale Turciei”. Numeroasele exemple înșirate de astfel de afirmații includ fraze așa zis „agresive” ca: „Armata turcă trebuie să părăsească Ciprul”, și „Genocidul Armean în epoca imperiului Otoman” (sic!). Ba unii parlamentari s-au grăbit să adauge unele amendamente ce prevăd sancțiuni materiale dacă se dovedește că acuzații au fost motivați „material”, anunțând cotidianul AZG ce apare la Erevan.

Asemenea prevederi sînt nejustificate și sînt total incompatibile cu normele juridice europene. Și cu valorile europene de exprimare liberă a opiniilor.

Dacă ne amintim ce reacții palide s-au înregistrat la Comisia Europeană cînd Turcia folosind fondurile europene de subvenționare a învățămîntului a cheltuit aceste sume pentru tipărirea de manuale speciale și înființarea de catedre avînd ca obiect de studiu negarea Genocidului Armean în școlile de toate gradele, ne putem

explica de ce cei ce fac legea în Turcia la ora actuală au profitat de moment și au înăsprit linia negaționismului devenit tradițional. Așadar, în loc să recunoască faptele dovedite prin documente mai mult decît concludente, Turcia introduce în codul său penal instrumentele de intimidare a populației proprii deoarece simte că nu mai poate stăvili ofensiva adevărului. Ofensivă exprimată prin re-recunoașterea prin declarații în cascadă a tot mai multor state ce afirmă realitatea mai mult decît evidentă a Genocidului Armean.

Acest fapt de utilizare a legislației ca un căluș în gura populației (hilar pentru un observator neutru) denotă cu evidentă falimentul total al frontului negaționist turc care încolțit, recurge la o ultimă linie de apărare pentru a salva ceva din meterezele semidemolatului bastion al negaționismului mărginit. Trebuie într-adevăr să-ți fie frică, frică de trezirea la realitate a generației tinere din Turcia care (ah internetul!) are acces (așa cum nu o dorește guvernarea) la informații de tot felul, care poate avea capacitate de discernămint și în cele din urmă va separa bobul de neghină, pentru a te agăța cu disperare de acest colac de salvare (codul penal), spre a impune cu forța tăcerea care (și se simte asta în aer) poate peste o vreme (luni?, ani?, nu contează) să fie spartă de adevărul ce va fi cu siguranță clamat de tineretul de azi și de mîine al Turciei.

Va veni o zi cînd tineri armeni și tineri turci vor rîde împreună de acest cod penal sinistru, amintindu-și cu amărăciune cum odinioară strămoșii lor, cuprinși de orbire și lăcomie și de frică și disperare, s-au adăpat la fîntînile urii făcînd să curgă fluvii de sînge. Și dacă sînt unii care spun că asta se va înîmpla cînd soarele va răsări de la apus, acelora le spun că orice lucru vine la timpul său.

NOR BERT

Genocidul în actualitate

Recunoaștere

Conform unei declarații a *Armenia Assembly of America* statul New Jersey (SUA) a votat o rezoluție prin care se comemorează Genocidul săvîrșit împotriva armenilor în 1915.

În rezoluție se spune că: „recunoaștem evenimentele de acum 90 de ani ca fiind un genocid împotriva armenilor precum și caracterul criminal al deciziilor guvernului otoman”. S-a mai hotărît ca statul New Jersey să editeze un volum intitulat *Crimele împotriva umanității și civilizației: genocidul împotriva armenilor* ce va fi distribuit în școlile primare și secundare de pe teritoriul statului.

Muzeu

Un muzeu avînd ca temă genocidul ce va fi deschis la Oslo în luna august a creat tensiuni între Norvegia și Turcia. În replică, la cerința Ankerei de a fi interzis un astfel de muzeu, autoritățile norvegiene au spus că nu pot interveni întrucît inițiativa înființării muzeului nu aparține guvernului ci unei instituții private.

Editare

Casa de editură *Belge* condusă de Ragip Zarakolu va publica în Turcia un al doilea volum ce cuprinde articole ale istoricului Vahakn Dadrian. Un prim volum a fost publicat anul trecut sub titlul *Rolul instituțiilor în genocidul armean*. Acest al doilea volum intitulat *Genocidul armenilor în documentele turcești* va avea 400 de pagini și va cuprinde articole ale cunoscutului istoric, rodul cercetărilor sale asupra documentelor din epocă. Institutul de istorie turcă de la Ankara a declarat că documentele citate de Vahakn Dadrian sînt false.

Colocviu

Un colocviu internațional avînd ca temă genocidul armean a avut

loc la Riga, capitala Letoniei. La reuniune au participat istorici și politicieni din Lituania, Estonia, Suedia și Germania. La sfîrșitul reuniunii ministrul educației al Letoniei precum și participanții au lansat un apel către guvernul de la Riga pentru a recunoaște genocidul iar Uniunea Europeană să intervină pentru oprirea distrugerii patrimoniului cultural armean aflat pe teritoriul Turciei.

Refuz

Prestigiosul cotidian *New York Times* a refuzat să publice o declarație cu caracter negaționist la adresa genocidului armean inițiată de 36 ONG-uri din Turcia. Ziariștii de la *New York Times* au declarat că au refuzat publicarea declarației întrucît **genocidul a avut loc**. Primul ministru turc Recep Erdogan s-a întîlnit cu ziariștii americani cărora le-a spus că argumentele lor sînt „justificări paradoxale și eronate” și i-a invitat să consulte „arhivele deschise” ale Turciei.

Motive...

Conform unei informații publicate de *Washington Post* ambasadorului Statelor Unite în Armenia, John Evans, i s-a refuzat un premiu în urma intervenției guvernului american. Motivul, se pare, este legat de declarația pe care a făcut-o ambasadorul, în urmă cu cîteva luni, atunci cînd a spus că în 1915 a fost un genocid.

Vizită

În premieră la Erevan a sosit deputatul turc Turhan Comez care a avut întrevederi cu reprezentanții ai ministerului de externe precum și cu președintele Adunării Naționale a Armeniei, Arthur Bagdasarian. Deputatul turc a spus că în problema genocidului trebuie să se pronunțe istoricii și a cerut armenilor să renunțe la această chestiune ca o condiție prealabilă în reluarea dialogului turco-armean.

Turgut Özal se întreaba în 1991:

„Nu ar fi bine ca Turcia să recunoască Genocidul?”

Conform unui articol apărut în ziarul de limbă turcă „Hurriyet”, al optulea președinte al Republicii Turcia, fostul președinte Turgut Özal, și-ar fi arătat – în timpul vizitei sale la Washington D. C. din 1991 – dorința de a recunoaște genocidul armean.

Fostul ambasador turc în U.S.A., Nushet Kandemir, acum vicepreședinte al Partidului „True Path” declară: „Özal mi-a spus aceste lucruri în timp ce intram în hotel. I-am replicat imediat: „Domnule Președinte, nu putem rezolva aceste probleme din mers. Trebuie să fim foarte atenți și să judecăm bine. Toată lumea, inclusiv reprezentanții mass-media și ai ministerului de externe, se uitau la noi muți de uimire.”

După cum se știe Özal ar fi intenționat să pună în discuție problema genocidului la un nivel înalt însă cei din jurul său l-au oprit să facă alte comentarii iar el, în cele din urmă, a renunțat.

Conform aceluiași ziar fostul ministru de externe, Ilter Turkmen, a confirmat spusele lui Kandemir și a reamintit obiceiul lui Özal de a veni cu idei surprinzătoare. Turkmen a adăugat însă că această inițiativă trebuie privită doar ca o recunoaștere a faptului că aceste evenimente trebuiesc analizate.

(După „The Armenian Observer” Los Angeles)

1917

24 februarie – Publicația australiană *The World's News* relatează despre genocid în două ample articole intitulate „Masacrarea armenilor creștini” și „Din ordinul Guvernului turc”.

5 martie – Guvernul trimite 400 de orfani armeni din Alep în diferite sate și orașe aflate de-a lungul căilor ferate. • 350 de orfani armeni de la un orfelinat armeanesc din Siria sînt încredințați rudelor supraviețuitoare, indiferent de gradul de rudenie, ca să nu cadă în mîinile turcilor.

20 martie – În districtul Alep, 45.000 de deportați armeni sînt consemnați ca trăind în condiții mizere. Dintre aceștia, 10.000 sînt femei, iar restul – în majoritate copii orfani.

23 martie – Guvernatorul general al Damascului, Hussein Kiazim, raportează că în districtul Damasc se găsesc 60.000 de deportați armeni, dintre care numai 10% sînt capabili de muncă. • Potrivit unor rapoarte, în orașul Damasc există 10.000 de deportați armeni, iar la Homs și Hama – 30.000.

26 martie – Ernst E. Cristoffel, un misionar german din Malatia care a fost martor al masacrelor și deportărilor, estimează că un milion de armeni au fost uciși.

GENOCIDUL = PAS CU PAS (13)

1 aprilie – 12.000 de deportați armeni sînt uciși la Buseira, lîngă Deir-es-Zor.

aprilie – Guvernul turc ordonă ca toți armenii supraviețuitori din districtul Urfa să fie turcificați.

20 aprilie – Turcia rupe relațiile oficiale cu Statele Unite.

27 noiembrie – Președintele Woodrow Wilson îi cere fostului ambasador Henry Morgenthau să scrie o carte despre experiența sa ca diplomat american în Turcia.

1918

3 martie – Rusia, Turcia și Germania încheie Tratatul de la Brest-Litovsk. Ostilitățile cu Rusia iau sfîrșit în mod oficial. Talaat-Bei declară că îi va amnistia pe armeni.

12 martie – Enver-Pașa ordonă să fie omorîți toți civilii armeni peste vîrsta de cinci ani și toți armenii rămași în Armata turcă în decurs de 48 de ore. Germanii încearcă să-i împiedice pe turci să pună în aplicare acest masacru. • Forțele turce ocupă din nou Erzerumul.

5 aprilie – Forțele turce ocupă din nou Vanul.

13 aprilie – Forțele turcești ocupă orașul Kars.

15 aprilie – Guvernul turc anunță că, după întoarcerea sa de la Conferința de Pace de la Brest-Litovsk, Talaat-Bei îi va amnistia pe toți armenii din Turcia. În realitate, este vorba de un gest lipsit de conținut, făcut la cererea expresă a europenilor, din moment ce majoritatea armenilor supraviețuitori trăiau în afara teritoriului propriu-zis al Turciei, iar cei rămași în Turcia erau suprimați în mod sistematic.

24 aprilie – Enver-Pașa se întoarce de la Batumi la Constantinopol și afirmă că va da instrucțiuni pentru revenirea armenilor „pașnici”.

28 aprilie – Turcia recunoaște formal Republica Federativă Transcaucaziană formată din Georgia, Armenia și Azerbaidjan. (Această Federație se dizolvă pe 28 mai.)

28 mai – În Transcaucazia rusească este proclamată o Republică Armeană.

9 iunie – Mareșalul Von Hindenburg îi trimite o telegramă lui Enver-Pașa, prin care îi cere ca forțele turcești să părăsească toate regiunile transcaucaziene, în afară de Kars, Ardahan și Batumi. Turcii ignoră această cerere. În toate zonele ocupate au loc masacre la nivel local.

24 iunie – 2.000 de armeni supraviețuitori sînt masacrați la Kara-Kilise, în Turcia.

28 iunie – Guvernul turc condamnă 14.000 de armeni la muncă silnică pentru a-i distruge pe toți supraviețuitorii.

5 iulie – Avedis Aharonian, Președintele delegației armenice de la Sèvres, se întîlnește cu ambasadorul german la Constantinopol, Conte von Bernstorff, în numele Republicii Armenia.

24 iulie – Armenilor li se acordă o așa-zisă amnistie, iar Ismail Janbolat, adjunctul Ministrului de Interne este însărcinat să se ocupe de revenirea deportaților armeni.

29 iulie – Mareșalul Von Hindenburg îi trimite o telegramă lui Enver-Pașa, prin care îi cere să arate reținere în modul de tratare a armenilor din Caucaz.

15-17 septembrie – În cursul acestor trei zile, forțele militare turcești aflate sub comanda lui Nuri-Pașa și Halil-Pașa (fratele mai mic, respectiv unchiul lui Enver-Pașa) au ca rezultat uciderea a 30.000 de civili armeni în orașul Baku. (continuare în numărul viitor)

K. H. Zambaccian a rămas în istoria Bucureștilor – dar și a României – prin faimoasa lui colecție. Devenită de „utilitate publică” și apoi muzeu, prin generoasa donație făcută către statul român. Colecția Zambaccian acoperă/prezintă dar și ascunde destinul unui om. Interesant cum strada pe care se găsește colecția și azi se numește Muzeul K.H. Zambaccian și nu Zambaccian!? Colecția/muzeul devenind mai importantă decât omul. E bine, e rău, e cinstit, e adevărat? Din toate câte puțin. Zambaccian a fost un self-made-man, a ajuns om de afaceri, prosper, cu multe reușite în domeniu. Dar și-a trăit viața alt-unde: în artă. Prin mijlocirea artei viața a căpătat un sens, o noimă, arta i-a modificat felul de a fi, de a gândi, de a trăi. Pasiunea lui pentru artă a fost mult peste patima – reală și profundă – de colecționare. Așa a devenit K.H. Zambaccian și publicist, și istoric și critic de artă. Intuitiv, cum de multe ori este judecat superficial, dar cu o remarcabilă știință a disocierii actului creator. Artistic. Și cu un gust infailibil, un instinct remarcabil, acele lucruri cu care te naști. Dincolo de educație, cultură și mult-puțina învățătură pe care o căpătăm prin școlile lumii. Dar și de vieții. Cine știe puțină istorie a istoriei artei și a marilor colecționari/negustori de artă vor rămâne surprinși de faptul că puțini dintre ei proveneau din rîndul criticilor/istoricilor/teoreticienilor artei. Și cu toate acestea, multe muzee și colecții, de stat sau private, datorază parte însemnată din valorile lor unor „inițiativi” și „instinctivi” amatori, în sens superior de artă.

K.H. Zambaccian se numără printre ei.

Chiar dacă a devenit membru (corespondent) al Academiei Române, chiar dacă a publicat numeroase articole, studii și „Pagini de artă” despre una din marile minuni ale lumii – artele plastice. Profităm de vernisajul expoziției de artă franceză „Ombres et lumières” („Umbre și lumini”) la Muzeul Național de Artă al României, cât și de apariția volumului „Deceniul prăbușirilor (1940-1950). Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților români între legionari și staliniști” de Mihai Pelin (Editura *Compania*, 2005) pentru a evoca, în acest miez de vară personalitatea complexă a celui ce a purtat numele de Krikor H. Zambaccian.

Expoziția de la fostul palat regal cuprinde aproape o sută de lucrări de mari maeștrii ai artei franceze răsfrâți pe patru sute de ani. Colecția de artă franceză de la Muzeul Zambaccian este mult mai restrânsă, dar UNICĂ în România. Păcat că este atât de

puțin cunoscută, nu doar în țară dar și în străinătate. Dacă despre marile valori românești ale lui „Zambacu” – așa cum îl numeau prietenii! – vine foarte des vorba dacă sînt pomeniți Grigorescu, Andreescu sau Luchian, Tonitza, Iser sau Pallady, despre „francezi” aproape că nu se știe. Sau se pomeneste foarte rar. Cine mai știe azi că UNICUL Cezanne – un „Cap de fetiță” din România se află în colecția lui? Sau cei doi excepționali Matisse, lucrări de Renoir, Monet, Bonnard, Sisley, Utrillo, chiar și un Delacroix, chiar și un Pissaro... Doar pomenind aceste nume – repetăm lucrări rare în tot sud-estul european – ne dăm seama de valorile strînse cu atîta trudă de un negustor bogat, e adevărat, dar nu în exces. Zambaccian nu a fost dintre cei mai bogați oameni din România. Și cu toate acestea abilitatea, intuiția și gustul desăvîrșit l-au ajutat să strîngă atîtea minuni. Invităm pe toți iubitorii de artă să viziteze expoziția de artă de la Muzeul Național și în același timp să treacă, în aceste zile fierbinți, pe umbroasa stradă care adăpostește Muzeul lui K. Zambaccian.

Cartea lui Mihai Pelin pune în valoare un vast material documentar legat de aspecte mai puțin cunoscute din viețile artiștilor și vieții artistice românești între 1940 și 1950. O perioadă extrem de tulbură și dramatică. Dictatura regală, regimul antonescian și rebeliunea legionară, războiul și instalarea regimului comunist contribuie la răsturnări de situații. Destinele oamenilor aparțin deja răscucirilor istoriei, atîtea vieți, nu doar artistice sînt frînte. Mihai Pelin adună un uriaș volum de date și informații care conturează și colorează – uneori mai vesel, prin informații anecdotice, alteori mai sumbru, prin documentare – o epocă. K. H. Zambaccian este și el, mereu, prezent. Între apariții publice, vernisaje sau achiziții, luări de poziție publicistică sau scrieri despre artă, colec-

Dintre marile colecții de artă particulare ale anilor '40, cea a lui Krikor H. Zambaccian se arăta a fi cu adevărat reprezentativă, nu numai prin conținut și prin modul în care i-a fost respectat conținutul, ci și prin destinul ei dintr-o perspectivă care mergea pînă în zilele noastre. Un destin fericit, cel puțin pînă în 1977, un destin împlinit în ciuda unor mari și obtuze primejdii. Pentru salvarea ei, colecționarul și-a investit întreaga sa abilitate de om de afaceri, versat în mobilizarea relațiilor de tot felul, în contracararea unor influențe prin altele, în concentrarea întregului său capital de resurse pentru atingerea unui țel, nezezînd să fie viclean cînd trebuia să fie viclean sau umil cînd trebuia să fie umil. Și asta pînă la moartea sa. Sînt pline de învățăminte vicisitudinile prin care a trecut un om generos, cu o ținută morală ireproșabilă, în confruntarea cu un stat comunist abuziv, lipsit de caracter, ipocrit și nedemn.

ționarul își impune dorința. Fără să știe ce va urma. În deceniul 1940-1950 colecția lui devine de „utilitate publică”, ca apoi în '47 să fie donată statului și să devină „bun al națiunii române”. Între 1940-1950 faima și prestigiul lui K.H. Zambaccian sînt la zenit. Iar donația lui de artă românească – colecția de maeștrii francezi va intra în patrimoniul abia după moartea lui! – îl va impune în ochii opiniei publice românești. Poate n-ar strica într-o bună zi să fie adunate într-un volum, zecile, sutele de articole și vorbe frumoase spuse și scrise despre K.H. Zambaccian. În cartea lui Mihai Pelin, de unde prezentăm câteva extrase – K.H. Zambaccian este pomenit la tot pasul. De altfel energia și entuziasmul lui de a fi mereu prezent în viața artistică l-a făcut să nu-i „scape” destule lucrări pe care le-a achiziționat. Sau

K. H. Zambaccian și arta franceză

Adevărata furtună prin care a fost nevoit Krikor H. Zambaccian să-și conducă generoasa donație spre un liman salvator s-a declanșat abia atunci cînd s-au perfectat proiectele de reorganizare a muzeelor țării. În *Monitorul Oficial* nr. 228 din 1 octombrie 1948 a fost publicată decizia prin care ministerul Artelor și Informațiilor institua o cuprinzătoare comisie «în vederea elaborării și stabilirii principiilor științifice pe baza cărora se vor reorganiza muzeele din Capitală și întreg cuprinsul țării». Printre membrii ei, la loc de cinste figura și Krikor H. Zambaccian. Pentru a fi martor la propriul său supliciu. Prima întrunire a acestei comisii a avut loc trei zile mai tîrziu, la 4 octombrie 1948. și, după primele încrucișări de replici, colecționarul a înțeles prompt că, în proiectul supus dezbaterii, donației sale nu i se rezerva nici un loc, ea urmînd a fi dezmembrată și risipită. Firește, Zambaccian a cerut cuvîntul: «Dl președinte Lucian Grigorescu - spune procesul-verbal al memorabilei întruniri - dă cuvîntul d-lui Krikor H. Zambaccian, care arată că așezămîntul donat de d-sa statului nu este mai prejos de celelalte muzee ce vor continua să existe, în timp ce muzeul d-sale nu figurează în planul de sistematizare. Dl Zambaccian precizează că (*sic!*) colecția de artă plastică românească a fost donată împreună cu imobilul, ca să funcționeze ca un muzeu separat, și, după cum este prevăzut în actul de donație, ministerul nu va putea îngădui nici o dizlocare a lucrărilor de artă și nici nu va avea dreptul să schimbe destinația de muzeu a imobilului dăruit.» Incredibil, Lucian Grigorescu a exprimat o altă opinie, aproape jignitoare pentru reputatul colecționar: «Dl președinte Lucian Grigorescu evidențiază că această comisie, la care a fost chemat să ia parte și dl Krikor H. Zambaccian, are sarcina de a organiza muzeele pe baze științifice, în calitate de membru al acestei comisii, dl Zambaccian trebuie să arate că este un om de cultură, după cum a arătat că este un om de gust și să nu se opună unei organizări fericite a muzeelor din cauza unor sentimente pur personale.» În conflict a intervenit și George Oprescu, destul de ambiguu și neloial: «Dl prof. George Oprescu arată că în această comisie se poate veni cu propuneri și că pînă în momentul de față nu e nimic hotărît. D-sa arată că nu numai Muzeul Zambaccian este în situația de a-și

da operele, ci și Muzeul Toma Stelian și Muzeul Simu, din care urmează să se ia tot ce este artă românească (*sic!*) consacrată și să se expună în pinacoteca din Muzeul Național, precum și tot ce este artă străină bună, pentru a se expune în muzeul din Palatul RPR. Aceasta în scopul de a se face din muzeele Capitalei institute de cercetări artistice pentru popor.»

adunate de el sînt o oază de frumos, lumină și speranță pentru toți cei care încă mai nevoie în viața aceasta. Poate n-ar strica să ne oprim cîteva ore din alergăturile noastre zilnice pentru a vedea colecția lui Zambaccian și lucrările de la Muzeul de Artă. Cu gîndul la Henri Focillon, un mare prieten al românilor, care a venit de multe ori în România pentru a conferența despre arta franceză, dar și pentru a aprecia cum se cuvine arta românească. Un mare istoric al artei, de talie europeană. Și prieten cu K.H. Zambaccian.

Ana Maria BOGDAN

Citatele din casete au fost extrase din volumul „Deceniul prăbușirilor (1940-1950). Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților români între legionari și staliniști” de Mihai Pelin (Editura *Compania*, 2005)

și le-a dorit. Sau a intuit artiști de talent – cazul lui Nicolae Tonitza – cărora le-a achiziționat lucrări înainte de a deveni un nume important. Insistăm pe acest amănunt legat de personalitatea colecționarului: perseve-

rență, tenacitatea, obstinția cu care și-a dus la capăt orice proiect. Gînd, idee, plan. Într-un fel un exemplu, și pentru contemporanii lui, și pentru contemporanii noștri de azi, de a nu ceda în fața vicisitudinilor istoriei. Sau a greutăților de tot felul ce vin în întîmpinarea noastră.

Revenind la expoziția de la Muzeul de Artă al României să precizăm că ea conține lucrări de Poussin, Frogonard, Ingres, Courbet, Delacroix, Corot – și la Zambaccian există unul, îl neglijam... – Cezanne, Braque, Picasso, Matisse și alții nu mai puțin faimoși! Putem spune că ar fi un fel de omagiu adus lui K.H. Zambaccian. Vernisată cu prilejul Zilei Naționale a Franței, pe 14 iulie, ziua în care armenii serbează și ei căderea Bastiliei și fredonează „Marseilleza” oriunde s-ar afla. Bun armean, Zambaccian s-a dovedit și un foarte bun român. Amintirea lui rămîne în memoria unei întregi culturi, iar valorile

Pe Krikor H. Zambaccian l-au decis să se angajeze pe drumul plănuit și neplăceri mărunte. De pildă, la 29 martie 1945, Poliția Capitalei a emis ordinul nr. 575 prin care două camere, o baie, o bucătărie și încă o cameră pentru ordonanță din imobilul de pe strada Ing. Al. Davidescu nr. 21 bis, proprietate a lui Zambaccian și sediu al colecției sale, erau rechiziționate în beneficiul locotenentului Constantin Mihăescu. A doua zi, colecționarul a contracarat tentativa de imixtiune în intimitatea căminului său printr-o plîngere primită cu înțelegere. Dar, lămurit în privința altor primejdii potențiale, Zambaccian a făcut primul pas spre așezarea colecției sale sub scutul unei protecții legale. Și rezultatul nu s-a lăsat așteptat: în *Monitorul Oficial* nr. 164 din 23 iulie 1945 a apărut decizia lui Mihai Ralea, ministrul Artelor, în virtutea căreia colecția lui Krikor H. Zambaccian devenea de utilitate publică. Încurajat de acest act de bunăvoință, la 5 septembrie 1945, colecționarul a cerut instalarea unui post fix de gardian public în vecinătatea imediată a reședinței sale. Deși ministerul Artelor i-a susținut petiția, ea nu a fost luată în seamă de Prefectura Poliției Capitalei: erau zile agitate și apărătorii ordinii publice abia se puteau achita de misiunile lor ordinare.

In memoriam

Garabet (Garo) Papazian

În ziua de 14 iulie s-a stins din viața la Craiova, la vârsta de 86 de ani, graficianul și caricaturistul Garo Papazian.

Născut la 7 februarie 1919 la Silistra, Garo se refugiază în 1939 la București după care se stabilește la Craiova unde a trăit și activat între anii 1951-1980 la ziarul local *Înainte* ca tehnoredactor și, apoi, ca grafician. Între anii 1955-1985 a susținut o rubrică permanentă de caricatură intitulată „Pilule amare”. „Absolvise în anul 1947 Conservatorul craiovean *Cornetti*, secția pictură și, spiritul său pătrunzător și-a găsit exprimarea în caricatură *ascuțindu-și penița* la Școala Populară de Arte din Craiova” – scria Liliana Lăzărică într-un articol publicat în *Cuvîntul Libertății* cu ocazia deschiderii expoziției ce avea loc la Muzeul Olteniei din Craiova, în anul 2001, când Garo expunea la vârsta de... 82 de ani. Pe parcursul carierei Garo s-a bucurat de recunoașterea muncii sale fiind distins cu premii la Festivalurile Naționale de la Băilești (1980) și Craiova (1981). Dar ce putea fi mai înălțător pentru armeanul Garo decât o expoziție oferită conaționalilor săi, în toamna anului 1995, sub titlul *Ridendo* la Biblioteca Dudian din București. Atunci caricaturile lui ne-au făcut să

rîdem iar președintele Uniunii Armenilor din România, Varujan Vosganian a spus că Garo reprezintă pentru Craiova ceea ce a reprezentat Matty (Aslan) pentru București în sensul că „Una pe zi” din *România Liberă* a echivalat cu „Pilule amare” sau „Repere cetățenești” din ziarul craiovean *Înainte*. Schimbările din Armenia nu l-au lăsat indiferent, în câteva din lucrările sale publicate și de revista *Ararat* transmițînd mesajul său pentru păstrarea limbii armenice. Cea mai mare bucurie a lui s-a numit Ovanez, fiul său care, urmînd studiile Academiei de Arte din București a devenit un apreciat grafician în cadrul Televiziunii Române. Ovanez ne-a destăinuit că, înainte de a muri, tatăl său a privit cea mai dragă icoană pe care o păstra deasupra patului. Un autoportret realizat de fiul său pe vremea cînd era student. S-a stins cu gîndul și cu imaginea acestei icoane.

Dumnezeu să-l odihnească în Pace!

Mihai Stepan CAZAZIAN

Contribuții la dicționarul „Figuri de armeni din România“

Armeni din Moldova între 1384 – 1625 (11)

J

Jora – vezi Simion Jora, Toader Jora, Toader Jora.

Jora – fiul lui Giurgiu Rășpop și tatăl lui Ionașcu din Mărăței. Menționat la 1491.

Jora – pîrcălab de Hotin. În sfatul domnesc între 1591 – 1597. Ureadnic de Bîrlad la 1596. Vornic de gloată între 1596 – 1597.

Jora Simion – tatăl lui Ionașco Jora ceașnic, al lui Nicolae, Nastasiei și al lui Gheorghîță. Întărit stăpîn în Costești pe Ciuhur (1598, 1599 și 1608).

Jora Toader – staroste de Tecuci. Nepotul lui Radu Pisc stolnic. Stăpîn în Brumărești, Piscani și Punteșeni pe Bîrlad.

Joratul Dragomir – (biserică la ...). Stăpîn în Costina. Menționat la 1490.

Joratul Oană – (unde a fost casa lui pe Racovăț) Seliștea lui pe Racovăț întărită nepoților săi Petrea Brudur ș.a. Menționat la 1469.

Jorea Toader – (sau Toderășcu Jora) sulger, namesnic de Bîrlad. Cumpără parte din Trebujeni, ținutul Hotin și martor (1593, 1596, 1599).

Jovărdan – (sau Săviridian, Sivirdian) armean. Vătav. Vinde părți din Hoișăști și Balomirești, ținutul Cîrligătura lui Constandin Roșca ș.a. Menționat la 1620.

L

Lăziian – din Vicoleni. Martor. Menționat la 1621.

Lăziian – fratele lui Vaipan și unchiul Varvarei Hăcimăndoiaia. Vinde părți din Popeni, țin. Dorohoi, și Borodăceni nepoatei sale Varvara Hăcimăndoiaia. Menționat între 1603 - 1616.

Lăziiani – martor la vînzarea unor părți din Dănceni. Menționat la 1609.

Luca – slugă domnească. Fratele lui Filip și al Armeniei. Nepotul lui Neculaie Totoescul, stăpîn în Condrești pe Telejna. Menționat la 1533.

Lupul – fiul lui Iurașco Vartic.

Fabian ANTON

LACRIMILE DE LA POARTA 2

Am venit noaptea, iar acum plecăm în miez de noapte. Parcurgem în sens invers traseul despicat în întuneric de iluminatul public și reclamele luminoase. Ne îndreptăm spre aeroportul Zvartnot. Torsul uniform al motorului ne induce o stare de semitrezie. Prin fața ochilor minții se perindă incerte imagini și sunete din cele văzute și trăite în aceste câteva zile în care Armenia ni s-a destăinuit atît cît am fost noi în stare să cuprindem. Pentru unii este prima vizită, pentru toți nu este ultima, desigur. Involuntar, impresiile încep să se sedimenteze, să se coaguleze, să se contopească într-o stare de căldură venită de undeva în suflet, ceva menit să dăinuie în noi cu perenitate. Ceva ce seamănă cu duioșia degajată de chipul obosit și mîna aspră a mamei. A Patricii Mamă. Închipuit de ochii minții, unii dintre noi l-am văzut de aproape acum prima oară. Firescul matern care ne-a înconjurat și copleșit a făcut să trecem cu vederea obișnuitele asperități. Simțămintele abstracte au devenit robuste, firești și profunde totodată. Mă lupt cu somnul neonorat de 20 de ore. Reînnod firul ideilor. Starea prezentativă, starea reprezentativă. Apoi, de undeva răsar versurile poetului (să fie Tennyson?):

„But to see her, was to love her,
Love but her, and love forever.”

15 clipe în Armenia

Nu regret oboseala drumului. Dar mă simt frustrat, și un sentiment de neîmplinire mă încearcă. Nu am făcut nimic pentru țara mea, nu am făcut nici un prinos, nu am așezat două pietre una peste alta, am consumat fericire împărțindu-mă din aerul și apele sale dar nu am oferit același lucru în schimb. Desigur, nu mă pot compara cu marii înaintași. Ardașes cel Mare, Tigran cel Mare, Ervant, Dărtad III, Mesrop Maștoț, Surp Vartan și alții ...Noi existăm de fapt pentru că au existat ei. Iar ei sînt baza existenței noastre. Exemplul lor ne mai însuflețește oare? Cît loc ocupă ei din sentimentul stimei noastre de sine? Sînt lucruri însă care nu se vor schimba, care nu se pot schimba; ideea de Patrie este unul din acestea. Pentru unii drumul acesta pe care rulează autoturismul ce ne duce la Zvartnot e o șosea. Pentru ceilalți e mult mai mult, el este o părticică din Pămîntul din care ne tragem și în care s-au întors întemeietorii din care am purces. „Pămîntul are prețul morților care s-au coborît în el” obișnuia N. Iorga să spună. Mileniile nu au trecut: ele trăiesc în noi! În noi cei pentru care și drumul acesta nu poate avea preț, căci pămîntul patriei nu se negociază.

Iată și aeroportul cu pasagerii înșirați spre îndeplinirea formalităților. Trecem de asta și iată-ne la Poarta Nr. 2 de unde pleacă aeronava spre Viena și mai departe. De ce ne-am oprit? Un grup nu avansează, sînt cei care conduc și nu se pot despărți de cei ce pleacă. Bărbații sînt excesiv de gravi și posomorîți, femeile lasă să curgă lacrimile șiroaie. Ce se-ntîmplă? Dar explicațiile sînt de prisos. Acești oameni pleacă să se stabilească undeva în Europa sau mai departe, unde au rude (dar oare unde nu au?...) spre a găsi de lucru. Așa dar blocada depopulează. Iar depopularea se mai numește... dar s-a mai vorbit despre asta. (Lemke). Trebuie să fim atenți la traseul indicat, prezentarea bagajelor, tichetul de îmbarcare, toate acestea ne ajută, pe moment să trecem pragul emoțional. Pe scena înregistrată pentru multă vreme, e copleșitoare. Pentru câteva minute am fost martori la un lucru care s-a repetat de secole, fără voia noastră: armeni părăsindu-și patria! Ei o fac cu avionul. Acum 1000 de ani strămoșii mei au făcut-o cu corăbiile. Exilul ca mod de viață. Cultul patriei transformat treptat din amintire în viziune și ideal. *Dar pentru un exilat patria este limba maternă pe care continuă să o vorbească* spunea Mircea Eliade. Să o vorbească tinerii, ca mod de comunicare și exprimare a sinelui, ca mediu de cultură pentru trăirile fundamentale. Și asta se face numai cu perseverență și entuziasm. *Dacă un popor nu are o tinerime entuziastă, cultă și cu dor de țară, este pierdut pentru totdeauna. Aceste vlăstare țin pe umerii lor viitorul, precum odinioară Atlas ținea pămîntul*, a spus acestea odinioară Vasile Conta, și spusa lui e adevărată și azi. Unii înțeleg globalizarea (o noțiune mai mult economică) ca o abdicare de la identitate. Ce eroare! Persoanele care au pierdut legătura cu obîrșia lor sînt periculoase. Din rîndurile acestora se recrutează tot felul de aventurieri și trădători care nu mai cred în nimeni și nimic, indivizi de unică folosință. *Poți să smulgi un om din țara lui, dar nu poți smulge Țara din om*, a scris Dos Passos. Și nici nu ai dreptul să o judeci ca un străin, așa cum nu-ți poți judeca părinții. *Right or wrong-my country* – spune un proverb englez Mai mult, sîntem destinați să punem umărul, oricît de firav ar fi el la propășirea patriei. Chit că știm că nu ne vom vedea opera terminată, căci vor veni alții să o încheie. *Sîntem destinați să facem un lucru dar nu sîntem destinați să-l terminăm* stă scris în Talmud. Dacă vrem să avem un viitor, trebui să trimitem armeni acolo. Și dacă vrem ca viitorul să ne aparțină trebuie ca numărul lor să fie cît mai mare. E un adevăr elementar, dar la care nu ne gîndim serios și nici prea des. *De vreme ce nu putem să trăim o mie de ani, noi trebuie să purtăm de grijă pentru viitorii o mie de ani* – ne spune un proverb chinez.

Într-o epocă în care totul se prefăce, într-o perioadă în care schimbarea s-a instalat adînc și durabil în viața noastră, dincolo de valorile normale ale vitezei sale, devenind un mod al nostru de a fi, mobilitatea și creativitatea, suplețea și receptivitatea, spiritul critic și perseverența devin calități indispensabile aceluia ce vrea să devină mai mult decît este. Trebuie să ținăm cît mai sus, ca să nu ne trezim că mergem în jos. Și cu toții avem obligația să transmitem flacăra moștenită de la bunii și străbunii noștri mai departe. Or asta se face prin luptă tenace și continuă, cum o spune Goethe: ➤

După o îndelungă, laborioasă gestație, a apărut la Editura Ararat – cu sprijinul Uniunii Armenilor din România, al Uniunii Cineaștilor (UCIN) și al societății AVIS, partener al marilor proiecte culturale – un volum masiv al cineastului Savel Stiopul: **Itinerar întru descoperirea unei a 7-a arte**, panoramă documentară și reconstituire subiectivă, evasi-memorialistică a cinematografului secolului XX, cu „luminile” și „umbrele” ei. Un paradoxal „Bildungsroman”, un „roman al destinului, al devenirii regizorului artist, cu cuceririle și pătimirile sale...”. Un decupaj și o reconstituire ce completează fericit perspectivele diverse (și uneori divergente) ale unor oameni de meserie, de la, să zicem, Tudor Caranfil și Călin Căliman la Valerian Sava, cu a sa acidă, sanitară „istorie critică”, și care continuă, pe un alt palier, cărțile mai vechi ale autorului: **Despre natura cinematografului și Incursiune în istoria artei filmului românesc**. Printr-o fericită coincidență, publicarea volumului de față a avut loc la puțină vreme după medaliul dedicat cunoscutului regizor de către Cinemateca Română, al cărei director a fost între 1990 și 1996. În deschiderea cărții, prozatorul și colegul nostru Bedros Horasangian (aproso: ciți oare își mai amintesc de spiritualele sale comentarii din revista **Cinema**?) semnează un scurt și convingător **Îndemn** la lectură: „Acum, după ce a trecut și prin experiența directoratului de arhivă și a Cinematecii Române, Savel Stiopul se dedă voluptăților scripturale. Memorii, amintiri, portrete, evocări de ieri și de azi, momente și personaje din

SAVEL STIOPUL:

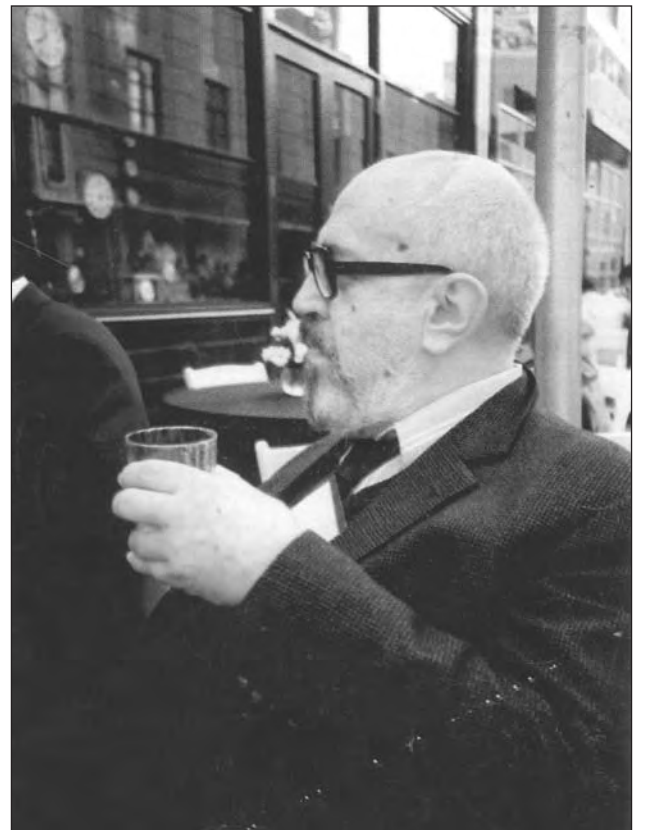
un „Bildungsroman” cinematografic

istoria filmului – și nu numai, chiar o mică parte din istoria României este prinsă în insectarul său de texte de variate feluri. Tentația teoretizării unor oameni, unor momente și unor fapte. Rezultatul: o imagine mozaicată, alcătuită din varii fragmente, a filmului de la noi sau de aiurea. Și noi pe lângă filme, în filme, cu și fără Savel Stiopul. **Itinerarul...** e conceput ca un *work in progress*, pe firul cronologiei textelor. „Meditațiile acestea asupra filmelor au fost scrise de-a lungul mai multor decenii. Ele însă nu se contrazic, ci se completează, se întăresc unele pe altele. (...) criteriul cronologic este amendat de alte principii organizatorice, dar în ansamblu domină, dînd cărții și o încadrare posibilă, aceea de periplu într-o istorie a artei filmului” scrie Savel Stiopul. Comentariile cineastului pe marginea a numeroase filme românești postbelice stau alături de comentarii ale criticilor despre filmele acestuia. În total – 465 de articole cu varii mize, de la notația subiectivă la panorama teoretică și meditația pe marginea artei filmului. O mențiune specială merită și densa, meticuloasă postfață semnată de Florian Avramescu, o „marginalia” cit un capitol serios de istorie cinematografică.

La pagina 282 – un citat din dicționarul lui Jean Radvanzi, **Realisateurs armeniens**: „Savel Stiopul este născut la Cluj, în Transilvania, la 15 iunie 1926. După moartea tatălui său în 1928 (român transilvănean) el a fost crescut în familia armenescă a mamei, născută Cricorian, originară din Moldova, de la Foșani. Este diplomat al Institutului de Artă Cinematografică din București, unde va fi apoi cadru didactic. Își începe cariera cinematografică în actualitate din 1951, apoi în documentare (peste treizeci de filme), înainte de a trece la filmul de ficțiune începînd din 1956. Profesor de regie la Academia de Arte, atitudinea sa în perioada comunistă de a critica regimul, chiar și pe dictatorul Ceaușescu, l-a adus în funcția de Președinte al Arhivelor de Film, Cinemateca Română (1990-1997)”. Urmează un montaj Savel Stiopul *par lui meme...* Reproducem spre aducere aminte un fragmente confesiv – nostalgice amintiri din copilărie – după interviul acor-

dat Titei Botez pentru revista **Ararat** în 1993: „Trăiam într-o casă bătrînească plină de armenice – o droaică de mătuși – care creau o atmosferă de familie de mare puritate, poezie, căldură, cultură, rafinament și delicatete, de credință și morală în care mă simțeam la adăpost, ocrotit, iubit, stimulat... (...) Ce frumoase erau sărbătorile, mesele, cu rafinate mîncăruri armenesti, dulceturi, siropuri! Supă cu hurut – acele plăcînțele cu lapte acru, uscate la soare – n-am reușit să mai mînc nîci în Armenia, unde am găsit totuși o băbuță care-și amintea vag... (...) De altfel, una dintre mătușile mele, Ecaterina, educatoarea, cu reale calități poetice și declamatorice, m-a dus pentru prima oară la cinema, unde am văzut **King-Kong** și de aici mi s-a tras”. Cîteva pagini superbe de evocare memorialistică (**Așa s-au născut filmele**) prelungesc „reconstituirea” atmosferei armenice de familie interbelică. Ar merita să le cităm în întregime dar, din motive de spațiu, ne abținem, invitînd la lectură cărții și trimițînd la sursă – colecția revistei **Ararat** din anul 2001...

Principiul compozițional al cărții de față este, în mod vădit, unul tipic cinematografic: montajul, presărat din loc în loc de „stop cadruri” – comentarii confesive (și sugestive), medaliaoane, citate ș.a. I s-ar putea adăuga mixajul, *flashback*-urile... Asta, în condițiile în care firul cronologic al capitolelor nu este niciodată cu totul abandonat. Listăm în continuare titlurile tipologizante ale capitolelor mari pentru a da o idee – oricît de vagă – despre „scheletul” cărții: **Filmul mut** – „**Marele mut**”, **Filmul sonor** – **conștiința audiovizualului**, **Cinema-ul cel de toate zilele**, **Filmul supus vremurilor** (despre relația dintre cinematografie și totalitarisme), **Neorealismul** – **o înnoire necesară**, **Epicul clasicizant**, **Filmul ca act de cultură**. **Decantarea personalităților** (pagini despre capodoperele cinematografului mondiale postbelice), **Filmul își lărgeste frontierele** (un capitol despre cinematografia sovietică și, în particular, despre filmul armean), **Filmul de autor** – **o specie necesară**, **Filmele lumilor paralele** (despre creații exotice), **Un cinema revitalizant: fluxul** (despre cinematografia germană neo-avangardistă și **Fluxus**) **În România după revoluția din decembrie 1989: tinerii unei cinematografii în tranziție** (o panoramă lacunară, dar incitantă) **Puterea cinema-ului** (de toate pentru toți – inclusiv despre interacțiunea dintre cinematograful, videoclipuri și emisiunile de varietăți), **Frumosul filmic: necesitate – obligație – discreție – repudiere**, **Spre o nouă dimensiune** (despre superproducțiile care au marcat arta filmului) și **Dintr-un prea-plin revărsat**. În final – 25 de pagini cu montaje foto din filme, filme, filme, un adevărat caleidoscop holografic. Mixajul aiuritor de „vîrste ale peliculei”, de comentarii despre filmele din toate colțurile lumii și din toate zonele cinematografului românesc face farmecul acestui volum complex, o viziune „în ochi de insectă” asupra artei cinematografice filtrată prin experiența extrem de bogată – de viață, de

artă... – a lui Savel Stiopul. Stilul este accesibil, fără tehnicisme și pretiozități inutile. Nu intrăm în detalii – o vor face, sperăm, alții, profesioniștii criticii de film. Desigur, cîrcotașii ar putea semnala absențe importante sau comentarii oarecum datate, dar acestea sînt, după părerea noastră, chestiuni colaterale. Ceea ce contează, înainte de orice, este bogăția expresivă și complexitatea supraetajată a volumului: de la „etajul” existențial și memorialistic la cel teoretic. Savel Stiopul nu este un „purist” al domeniului – dimpotrivă. Interesul său se îndreaptă, după cum se vede, și dincolo de frontierele „canonice” ale cinematografului (explorate altminteri în toate direcțiile), către zonele de frontieră, periferice, către scurt metraje, formate de varietăți, emisiuni neconvenționale, videoclipuri, arta pe computer ș.a.m.d. Inventarul de nume și titluri de toate calibrele, „clasice” sau „contemporane”, este impresionant. Vom decupa în finalul acestui comentariu doar un segment, dedicat cinematografului armenic postbelic, care dovedește – o dată în plus – atașamentul lui Savel Stiopul față de rădăcinile materne. Vezi, în acest sens, seria de comentarii avizate și subtil-participative despre filmografia unor nume de referință precum Serghei Parajanov, Ara Vakuni sau Artavazd Peleşian, extrasul **O cinematografie a Armeniei independente** (după Jean Radvanzi, **Realisateurs armeniens**), plus „recuperarea” unui eseu mai vechi despre **Spiritualitatea etnică în cinematograful armean** medalione dedicate unor cinești armeni contemporani precum Robert Guedigian sau Artur Aristakisian (articol realizat cu colaborarea dnei Madeleine Karakașian), alături de prezentările – în alt context – ale unor capodopere de mare audiență internațională precum **Calendarul** și mai ales **Ararat** de Atom Egoyan.

Ar mai fi de spus multe, foarte multe, firește, despre acest regal meta-cinematografic, ghid competent și captivant întru „descoperirea celei de-a șaptea arte”... Practic, discuția abia de-aici înainte începe. Un volum de referință, care încununează o carieră lungă, dificilă și frumoasă. Mulțumim, Savel Stiopul!

Pagină realizată de Cristina MANUK

Was du ererbt von deinen Vaetern hast
Erwirbes, um es zu besitzen.²

(Faust)

Avem de cîștigat un viitor ale cărui coordonate le știm fiecare. Și drumul spre el e presărat de adversități fătîșe sau ascunse. E o provocare la care spiritele tinere sînt chemate să răspundă cu încredere în propriile lor forțe. Un armean care nu participă activ la cauza armeană este aproape un otoman.

Țara Araratului a rămas undeva departe în urmă iar aeronava intră pe la Oradea în spațiul aerian românesc.

Îmi vin în minte slovele unui colofon copiate de pe un vechi manuscris armenesc ce l-am aflat cu ani în urmă, într-o biserică transilvăneă:

„De voi uita pămîntul meu străbun, picioarele să mi se frîngă,
De voi uita limba ta, o neam Armean, limba să mi se usuce,
De voi uita slova mesrobriană, să-mi cadă mîna mea din cot,
De voi uita suferințele tale, o neam Armean, să nu am soare-n calea mea,
De voi uita chipul tău, o Ararat al meu, să mi se-ntunece vederea ochilor,
De voi uita să Te, slăvesc o Doamne, precum e scris în Crez, norocul să mă părăsească!”

Prin hublou se deslușesc țarinile culese, drumeaguri și coline și munții sinilii în zare. Deși avionul e presurizat simțim un aer de acasă, totul ni se pare familiar, cunoscut și cald. Cei dragi ne vor fi așteptînd la sosire. Am plecat „de acasă” și sosim „acasă”. Este destinul armeanului să aibe două patrii și să nu știe pe care o iubește mai mult.

Arpiar SAHAGHIAN

¹ Alfred Lord Tennyson (1809-1892) poet englez

² (Ce ți-a lăsat străbunul din străbuni
Tu să păstrezi, cîștigă-l iară)

Hoviv - CARICATURA CARE AMUZĂ ȘI USTURĂ

Ne-a părăsit recent poate cel mai prolific caricaturist armean din diasporă, **Hoviv**. Pe numele său adevărat René Hovivian, acesta s-a stins din viață la Paris la 75 de ani. Hoviv și-a petrecut copilăria la Marsilia și a cunoscut experiența dură a repatrierii în Armenia, în 1947, urmată după doi ani de deportarea în Siberia împreună cu toată familia sa. Lucrează ca tăietor de lemne pînă la eliberarea sa, în 1956. După reinstalarea familiei sale la Erevan, Hoviv alege să plece la Moscova unde, grație talentului său de desenator și umorist, face desen animat și colaborează la marile jurnale. Îl înfilnește pe Charles Aznavour în timpul unui

turneu al cîntărețului la Moscova, iar acesta, încîntat de talentul lui Hoviv, îl invită în Franța. Astfel, în 1964 Hoviv, care nu renunțase la cetățenia franceză, ajunge la Paris și în scurt timp desenele sale apar în paginile marilor magazine ca *Paris-Match*, *Ici Paris*, *Elle*, *Jours de France*, *VSD*, *Télé*, *The New Yorker* etc. Ani la rînd colaborează cu ziarul *Quotidien de Paris*, precum și cu săptămînalul *Le Hérisson* (Ariciul).

Hoviv publică numeroase albume pretutindeni în lume, dar, pentru noi armenii, cele mai savuroase sînt fără îndoială *Armenii și Clanul ian-ilor*. Savuroase, dar și amare. Căci, pe lîngă zîmbetele sau chiar lacrimile de rîs pe care

ni le pot smulge multe dintre caricaturile lui Hoviv, altele sînt adevărate pilule amare care surprind cu o remarcabilă acuratețe și subtilitate multe dintre defectele noastre naționale. Sub forma umoristică proprie caricaturii, ochiul critic al lui Hoviv dezvăluie cu „cruzime“ tarele realității armenesti din diasporă. Caricatura lui Hoviv înveselește. Dar nici nu iartă. Critică și educă.

Ocazional, în paginile *Ararat*-ului au mai apărut caricaturi semnate de Hoviv. Regretabila sa dispariție ne prilejuiește acum realizarea unui grupaj de caricaturi pe teme armenesti ale inegalabilului René Hovivian.

Tîmpitul!

La dracu!

Rahatule!

Ești un cur!

Ești armean?...

Da. Și tu?...

Eșu dzak!

Kak udogh!

Tată, ții neapărat ca nepoții tăi să poarte prenume armenesti?

